

4. Гнатюк В. Пісня про покритку, що втопила дитину // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів, 1919. – Т. 19-20.
5. Грица С.Й. Творчість і етнос // Музика, 2 (266) 1990. – С.4 – 5.
6. Дмитренко М. Український фольклор і сучасний світ [Електронний ресурс] / М. Дмитренко // Матеріали VI культурологічних читань пам'яті Володимира Подкопаєва, [“Національний мовно-культурний простір України в контексті глобалізаційних та євроінтеграційних процесів”]. – Режим доступу : http://www.culturalstudies.in.ua/knigi_7_3.php.)
7. Квітка К.В. Вибрані статті. – К.: Муз. Україна, 1986. – Ч. 2 / упоряд. та комент. А.І. Іваницького. – С. 134 – 135.
8. Когут-Процик Г. Сватання і весілля в селі Конюхах до Першої світової війни // Тернопіль. – 1992. – № 2.
9. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край снаряженной императорским русским географическим обществом. Материалы собранные П. Чубинским. – СПб., 1877. – Т.
10. Харчишин О. Народна драма та її елементи у студентському побутуванні (збереженість і розвиток етнотрадицій) / О. Харчишин // Матеріали міжнародної наукової конференції в рамках V Міжнародного фестивалю українського фольклору “Берегиня”, [“Нове життя старих традицій, традиційна українська культура в сучасному мистецтві і побуті”] ; за ред. проф. В. Давидюка. – Луцьк : ПВД “Твердиня”, 2007. – С. 229–237.)
11. Bayger J. Powiat Trembowelskie. – Lwyw, 1899.
12. Fischer A. Rusini. – Lwyw – Warszawa – Krakow, 1928.

ГУБ'ЯК ВАСИЛЬ ДМИТРОВИЧ

(Теребовлянський коледж культури і мистецтв (ТККІМ) Тернопільської обл.)

Губ'як Василь Дмитрович народився 01.01.1954 р. в с. Оришківці Гусятинського р-ну Тернопільської обл. Закінчив Оришківську восьмирічну школу (1969), Теребовлянське культурно-освітнє училище (1972), муз.-пед. факультет Івано-Франківського ДПІ ім. В.Стефаніка (1981).

У Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка захистив дисертацію і здобув науковий ступінь кандидата історичних наук (2004). Член НЛУК (1999), відмінник освіти України (2000), член НТШ (2003), Дійсний член (академік) МАБЖ (2005), доктор філософії (2007), доцент (2008), член-кореспондент Академії Наук вищої освіти України (2019).

У 2005-2014 н.р. працював на посадах асистента і доцента кафедри педагогічної майстерності та освітніх технологій у ТНПУ ім. В.Гнатюка. Викладач-методист коледжу культури і мистецтв.

Коло наукових інтересів: історія, краєзнавство, культура, мистецтво, духовність, звичаї та обряди, фольклор Західного Поділля; педагогіка, методика організації навчального процесу закладу освіти та освітні технології, педагогічна майстерність; проблема безпеки життєдіяльності та охорони праці в галузях освіти, культури, мистецтва.

Учасник Всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференцій, симпозіумів. Автор та рецензент навчальних програм, методичних рекомендацій та розробок, відгуків на магістерські та дисертаційні роботи.

Дослідницькі матеріали є у авторських Проєктах: автор і керівник науково-дослідної краєзнавчої, мистецької, фольклорно-етнографічної лабораторії „Мелос” (1998-2019); автор Проєкту та співорганізатор щорічного проведення регіонального конкурсу-фестивалю „Надія” (2000-2019), у якому взяло участь більше 7 тис. осіб; автор Проєкту I-го регіонального конкурсу „Муза”-2007 у ТНПУ ім. В.Гнатюка; автор Проєкту „Отче Миколаю, прийди до нас з Раю” і “Великодній кошик” – проведення велелюдних веснянок і гаївок у м.Теребовлі; автор Проєкту, співорганізатор проведення двох наукових міжвузівських конференцій: «Педагогічна майстерність:

проблеми, реалії та перспективи» та упорядник видання матеріалів міжвузівських читань. – Вип.1/2. (2008, 2009).

Науково-дослідна і методична робота складає: Монографії – 3; Проекти – 6; Наукові праці – більше 60; матеріали науково-практичних конференцій, симпозіумів, круглих столів – більше 70; книги, навчальні та методичні посібники, збірники, методичні рекомендації та розробки – 36; Програми та науково-методичне забезпечення – 25; інші видання: публікації у довідкових та енциклопедичних видання – 29; відгуки, рецензії на дисертаційні та магістерські дослідження – 15; для науково-методичного забезпечення – більше 140 презентацій, фільмів, відеоматеріалів з інструментальної та класичної музики, освітніх технологій, БЖД, охорони праці у закладах культури і мистецтва.

Василь ГУБ'ЯК (м. Тербовля)

НАУКОВИЙ ОСВІТНЬО-МИСТЕЦЬКИЙ ЦЕНТР “МЕЛОС” ТККіМ ТЕРНОПЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ

(до проблеми наукових досліджень у навчальних закладах перед вищої освіти України)

Процес народної творчості є безперервним. Застій показав би, що й сам народ загибає. Мова, народні пісні є органічним витвором народного духу: вони живуть і розвиваються в тісному взаємозв'язку з духовним життям народу, як його найсильніший і найвагоміший компонент. Тому українські народні пісні дають невичерпні можливості до пізнання характеру й душі населення будь-якого регіону, його історії, культурно-мистецького розвитку. У них проявилися дуже виразно суспільно-політичні переміни й культурні впливи інших регіонів, його міграційні процеси в історії нашого народу. Варто відзначити, що християнство вже застало на Русі-Україні високий рівень культури, народну творчість, розвинені ще в доісторичній, дохристиянській добі існування нашого народу.

Минуле й сьогодні Тербовлянщини – це своєрідне відображення в піснях багатовікової історії Галицького Поділля – невід'ємної складової частини історії, національно-визвольної боротьби, усіх життєвих процесів українського етносу. Народна творчість краю насичена високими, вселюдськими пориваннями, відображає певні історичні події (битви, походи), горе народу, оспівує подвиги історичних осіб, одвічні прагнення та сподівання народу.

У "Передньому слові" до "Студій над українськими народними піснями" І.Франко вказав на тісний зв'язок пісні з життям і його інтересами, з історією народу, його національною свідомістю та соціальним почуттям, із загальною еволюцією народу, з хронологією його подій, з психологією його творчості. Народна пісня дає нам усі підстави глибше пізнати історичне минуле краю. А це сприяє духовному розвитку нашого народу, збуджує й формує його історичну пам'ять і розглядається цілісно в українознавстві.

Лабораторія “Мелос”, організована викладачем Василем Губ'яком у 1998 р. при Тербовлянському вищому училищі культури, взяла на себе відповідальність за комплексне наукове дослідження Надзбруччя (Галицького Поділля).

Навчально-методична робота центру-лабораторії “Мелос” полягає у вдосконаленні навчального процесу: вироблення нових методик, підходів, принципів та дидактичного забезпечення навчання (інноваційних навчальних технологій), створення нових навчальних програм з фахових дисциплін для училищ культури України з метою підготовки кваліфікованих молодих спеціалістів галузі.

Актуальність досліджень полягає у історико-культурологічному, фольклорно-етнографічному вивченні Тербовлянщини, зокрема, інструментального та народно-пісенного мистецтва, як складового компоненту культурно-просвітницького руху і цілісної духовної культури України. Таке дослідження не випадкове. Досі немає комплексного вивчення історії, культури і мистецтва, жанрів народної творчості Галицького Поділля в епіцентрі з Тербовлянщиною. Ця робота передбачає виявлення історичних, культурологічно-фольклорних процесів в контексті культурно-просвітницького руху в динаміці. Вивчення народної творчості регіону дає змогу відтворити його історичне минуле, простежити еволюційні процеси “Просвіти”, жанрів української народної музики, пісні, драми, хореографії загалом. Без цього осмислення неможливе вивчення побуту, світогляду, історії наших предків, витоків їх національного самоозначення, збереження українського етносу. Звернення до проблеми історичного аспекту дослідження музично-пісенності

кожного регіону, в тому числі Ндзбруччя, бо це є вияв етнічної самосвідомості, яка відображає розвиток національних традицій, художньої естетики. Інтенсивні пошуки у цьому напрямку допомагають глибше пізнати історію, культуру, зрозуміти фольклор і з'ясувати основоположні принципи творчої психології носіїв народної духовної культури, для яких музика, пісенність є одним із найважливіших інструментів актуалізації духовної моделі світу.

Регіональний фольклор Надзбруччя став об'єктом зацікавлення багатьох дослідників - О.Бодяньського, І.Березовського, Я.Байгера, М.Возняка, В.Гнатюка, М.Грушевського, О.Дея, М.Максимовича, І. Франка, Г.Гальки, С.Грици, М.Драгоманова, З.Доленга-Ходаковського, П.Куліша, В.Навроцького, К.Ліпінського, П.Чубинського, В.Щурата, Ф.Колесси, Л.Кондрацької, О.Правдюка, В.Сергійчука, О. Смоляка, Г.Скрипник, С.Павлюка, Н.Шумади та інших. Однак, і до цього часу багато аспектів цієї теми залишаються або недостатньо вивченими або, їх вирішення не можна вважати задовільним з огляду на здобутки сучасної фольклористики й етнології.

Регіональний метод дослідження історії, культури, народної творчості в українській науці утверджувався з кінця XIX століття у працях В.Гнатюка, Ф.Колесси, Ст.Людкевича, Г.Скрипник, О.Дея, С.Грици, С.Мишанича, В.Буряка, О.Гончаренко, Ж.Янковської та інших. Основоположні ідеї цього методу знаходимо у статтях А.Свидницького "Великдень у подолян", яку І.Франко назвав "гарною етнографічною працею" наголошуючи, що вона дає "дуже красне свідоцтво" до життя, звичаїв та побуту рідного народу, зокрема, народно-пісенної творчості.

Одним із найперших збирачів фольклору Теробовлянщини є Гнат (Ігнатій) Галька. Йому належать фольклорно-етнографічні збірки: "Народні звичаї та обичаї над Збручем" у 2-х частинах (1860, 1862), етнографічні праці "Народний празник Купала" (1861), "Приказки" (1874), "Народні звичаї по Галицькому березі річки Збруч" (1893), "Народні притчі і примовки" (1894).

Місцевий весільний обряд описав Володимир Навроцький у праці "Весілля в Кутузові" (1869).

Зазначимо, що багато зусиль доклав у збиранні фольклору в Галичині Мирослав Капій. Зокрема, в селі Іванівка, що біля Теробовлі, він записав цілу низку казок, легенд та пісень, які зберігаються до сьогодні в рукописних фондах ІМФЕ ім. М.Рильського НАН України.

Плідний внесок у фольклорну спадщину Теробовлянщини вніс Василь Щурат — академік, відомий фольклорист-дослідник, який у 1887 р. ще гімназистом передав І. Франкові рукописну збірку "Людкові співанки з Кобиловолук" (41 пісня) і "Пісні народні" (1898).

Мета і завдання досліджень полягають в комплексному аналізі, виявленні та осмисленні особливостей української історії, культури, музично-пісенної та інструментальної творчості, народної хореографії, драми, свят, звичаїв та обрядів Теробовлянщини з половини XVIII ст. до нашого часу в контексті проблем регіональних історичних та фольклорних досліджень на засадах історії, етнографії та культури, сучасних теоретичних положень народної творчості, дати всебічний науковий аналіз, оцінку народній творчості в активному репертуарі її побутування, яку зберігає фольклорна пам'ять Теробовлянщини. Визначення її місця і ролі в системі жанрів українського фольклору полягають у всебічному вивченні, узагальненні та систематизації відомостей про культурно-просвітницький рух на Теробовлянщині та Ндзбруччі (друга половина XIX – кінець 30-х років XX ст. та з 90-х років XX ст.) в контексті українського відродження.

Реалізація цієї мети передбачає постановку таких завдань:

* дослідити специфічні особливості розвитку культурно-просвітницького руху на Ндзбруччі в зазначеному періоді, узагальнити набутий досвід, визначити продуктивні освітні ідеї;

* охарактеризувати народну художню творчість як компонент культурно-освітньої діяльності "Просвіти" Ндзбруччя;

* охарактеризувати діяльність громадських організацій "Просвіти" як чинник українського національно-державного відродження;

* висвітлити культурно-просвітницькі зв'язки Ндзбруччя з діаспорою;

* обґрунтувати та оцінити реальний доробок українських вчених-просвітителів Галицького Поділля в розвитку культурно-просвітницького руху України досліджуваного періоду і пов'язати це з новим етапом відновлення "Просвіти", показати його роль для розвитку сучасного культурного процесу в українознавстві.

Завданнями досліджень Центром (лабораторією) "*Мелос*" в галузі НХТ (народно-художня творчість) належить:

- простежити за минулим і сучасним станом розвитку пісенної творчості досліджуваної місцевості;
- відтворити цілісну картину розвитку української пісенної творчості Теробовлянщини в контексті фольклору України;
- класифікувати зібраний фольклорний матеріал і визначити основні типологічні ознаки його жанрового розмаїття;
- проаналізувати особливості жанрів та стилів народної творчості Ндзбруччя;
- визначити стан збереження пісенного генофонду фольклорної пам'яті, народотворчої традиції Галицького Поділля і Теробовлянщини зокрема;

Предметом досліджень є культурно-просвітницький рух як вияв українського національного відродження України (на матеріалах Ндзбруччя у контексті Галицького Поділля з 1868).

Дослідження виконуються в концептуальних межах українознавства, має комплексний і міждисциплінарний характер. Її фундаментальні положення витікають з історії, етнології, демографії, мовознавства, політології, мистецтвознавства та культурології. Конкретними науково-історичними дослідницькими методами, що використовувались у процесі вивчення зазначеної теми були: історично-аналітичний, порівняльно-історичний, описовий, статистичний аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, систематизація і класифікація.

В рамках НХТ методологічною базою є історичні, культурологічні, фольклористичні, етнологічні, музикознавчі, літературознавчі праці вітчизняних вчених: М.Грушевського, О. Потебні, Ф.Колесси, В.Гнатюка, М.Драгоманова, І.Франка, М.Павлика, О.Дея, С.Грици, В.Бойка, Л.Дунаєвської, О.Таланчук, Н.Малинської, П.Будівського, Л.Кондрацької, Л.Копаниці, що висвітлюють проблеми розвитку українського фольклору і віддають перевагу традиційним методам дослідження поезики народних пісень, а також зарубіжних: Л.Гумільова, Г.Тайлора, та інших, які обумовлюють новаторський підхід до фольклорного матеріалу.

В контексті НХТ, є зразки різножанрових творів української народної творчості: музики й пісні, поезики і прози, народної драми і хореографії, міграційних та демографічних процесів, вкладу "Просвіти" Теробовлянщини і Надзбруччя загалом, архівні матеріали, польові записи учасників "Мелосу" : викладачів та студентів.

Феномен культурно-просвітницького руху в контексті українознавства, зокрема, є українська народна музика, пісні, поезія, народна драма, хореографія, звичаї, свята та обряди Теробовлянщини, фольклорні записи з середини XVIII ст. до нашого часу.

Робота виконується в контексті Закону України "Про культуру" 2015 р. в якій передбачено дослідження та збереження фольклорних надбань: пісенних жанрів, усної творчості, народної драми, хореографії, відродження народних традицій, сприяння розвитку народних талантів та фольклорних колективів; втілюються плани регіональної фольклорно-етнографічної лабораторії "Мелос" Теробовлянського вищого училища культури, що передбачає підготовку навчальних програм для училищ культури України; видання збірників пісень; проведення щорічних традиційних конкурсів "Надія", у 2000-2019 рр. за авторським проектом В.Губ'яка взяло участь більше 7 тис. учасників, фестивалів фольклорних колективів і окремих виконавців; участь в наукових конференціях, висвітлення дослідницьких матеріалів регіональними телерадіо програмами: Зимовий та Весняний цикли, обряд весілля ...

Наукова новизна результатів дослідників центру-лабораторії "Мелос" полягає у постановці та розробці проблеми, яка ще не отримала належного об'єктивного висвітлення в українознавчій науці, а також:

* вперше відтворено цілісну картину становлення та розвитку культурно-просвітницького руху на Теробовлянщині (Галицьке Поділля) в другій половині XIX – до кінця 30-х років XX ст. та його вплив на хід національного відродження / Губ'як В.Д. Фольклорні обереги духовності: Навч. Посібник. / Ів.-Франківськ: Полум'я, 2001. – 324 с. /;

* на основі широкого масиву архівних джерел та документальних матеріалів, проаналізовано значну кількість оригінальних праць українських культурно-просвітницьких діячів, значна більшість яких досі залишилася цілком невідомою або маловідомою;

* наведено узагальнюючі наукові погляди на розвиток окремих напрямків культурно-просвітницького руху, які, маючи безпосереднє відношення до українознавства, дають змогу розглядати цей розвиток як органічну складову частину Всеукраїнського просвітницького руху /

Губ'як В.Д. Культурно-просвітницьке відродження Західного Поділля. Монографія // К.: АНВШ України, 2006. – 236 с.: іл. / ;

* визначено особистий внесок просвітителів В.Навроцького, Г.Гальки, О.Роздольського, З.Доленги-Ходаковського, І.Франка, В.Гнатюка, В.Щурата і інших у розвиток культурно-просвітницького руху на Теробовлянщині;

* введено до наукового обігу нові та маловідомі факти історії розвитку культурно-просвітницького руху в досліджуваній місцевості, регіоні та Україні.

В рамках НХТ наукова новизна полягає у комплексному підході до проблеми дослідження регіонального фольклору, в осмисленні фольклорних явищ на Теробовлянщині та Надзбруччі, у характері відбору матеріалу, методиці його вивчення. Ця робота є першим оригінальним дослідженням народної творчості Теробовлянщини, у якому проводиться аналіз поетичних особливостей різних фольклорних пісенних жанрів, народної драми і хореографії, свят, звичаїв та обрядів, зафіксованих у даній місцевості.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що воно є спеціальним історично-науковим дослідженням культурно-просвітницького руху в Галицькому Поділлі на прикладі Теробовлянщини. Результати роботи мають значну цінність для об'єктивного і всебічного відтворення історії діяльності "Просвіти" та культурного пласту Надзбруччя протягом 1868-1939 рр. і можуть мати інтерес для істориків науки, українознавців, культурологів, просвітян, для усіх, що працюють у сфері освіти, культури і мистецтва, етнографії та фольклористики. Запровадження до наукового обігу цілого ряду нових та маловідомих фактів, відновлення пріоритетів культурно-просвітницького руху дає змогу більш повно уявити рух основних культурно-просвітницьких ідей та розвиток тих напрямків, що визначили світову історію культури і "Просвіти", а також детальніше висвітлити історію національної освіти, науки і культури України.

Одержані результати в рамках НХТ практичне значення полягає в тому, що основні положення дослідження вже використовуються, сподіваємось, що стануть і надалі корисними спеціалістам різних галузей гуманітарних та мистецьких галузей знань (фольклористами, мистецтвознавцями, культурологами, істориками, етнографами) для подальшого вивчення народної творчості України, її розвитку та еволюції. Вони можуть бути використані при написанні підручників, посібників з української культури, українознавства, при укладанні методичних розробок, навчальних програм і планів вчителів та викладачів. Основні положення роботи можуть бути використані в процесі викладання теорії усної словесності, історії фольклористики, української музичної народної творчості, історії свят та обрядів, релігієзнавства, етики та естетики ділового спілкування, історії світової культури, українознавства. Ефектним буде використання матеріалу при читанні спецкурсів і семінарів з краєзнавства, культурології, релігієзнавства, етики та естетики, розшифровки музично-пісенного та хореографічного фольклору, дослідження народної драми, прикладного та декоративно-ужиткового мистецтва та у виховних заходах.

Результати досліджень знайшли відображення у доповідях та повідомленнях, заслуханих та обговорених під час наукових конференцій регіонального, Всеукраїнського та міжнародного рівня з 1995 – до нашого часу.

Окремі положення дослідження опубліковані в районній та обласній пресі, регіональному щорічнику "Тернопілля" (1995, 1996 рр.). Низка дослідницьких матеріалів поміщено в історично-культурному альманасі "Теробовля" до 900-літнього ювілею міста. Окремі теми досліджень висвітлювалися в культурно-мистецькому лекторії Теробовлянського училища культури, використовуються на уроках з предмету "Розшифровка народних пісень", "Методика акомпаненту" (баян-акордеон), "Сценічний рух", "Природознавства", "Вікової психології", "Педагогіки", "Фізичне виховання" для студентів училищ культури України та під час проведення масових заходів в регіоні, області, училищі, в селах і Теробовлі. Завдяки дослідженням зразки пісенного фольклору поповнили репертуар фольклорних колективів художньої самодіяльності. в Україні, області та районі.

Основний зміст досліджень лабораторії "Мелос" висвітлено у: матеріалах доповідей, повідомлень, розвідок, тез, виголошених під час наукових конференцій та видрукувано у їх збірниках, у виданих книгах, наукових виданнях ВАК України, навчальних програмах для студентів училищ культури і мистецтв України, популяризуються через обласні теле-радіо програми. Видано чотири книжки, три методичні рекомендації та 5 програм для коледжів культури і мистецтв України.

СЕНЬКІВСЬКА ГАЛИНА ЯРОСЛАВІВНА

(Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка)

Сеньківська Галина Ярославівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри української філології та суспільних дисциплін.

Сеньківська Г. Я. народилася 16 лютого 1978 р. в с. Чистопади Зборівського району Тернопільської області. Навчалася в Чистопадівській загальноосвітній школі I ст., а середню освіту здобула у Заложцівській загальноосвітній школі I–III ст. Закінчила історичний факультет Харківського державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди за спеціальністю «Вчитель історії та суспільствознавства» (2000). З 2001 р. працювала викладачем суспільних дисциплін Кременецького педагогічного коледжу імені Тараса Шевченка (нині – КОГПА ім. Тараса Шевченка); з 2016 р. – доцент кафедри української філології та суспільних дисциплін Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка.

У Кременецькому педагогічному коледжі КОГПА ім. Тараса Шевченка працює з 2013 року (за суміщенням посад) викладачем історії України, всесвітньої історії, основ економічної теорії, громадянської освіти. У 2019 р., відповідно до рішення атестаційної комісії в департаменті освіти і науки Тернопільської ОДА, Сеньківській Галині Ярославівні присвоєно педагогічне звання «викладач-методист».

Станом на 2016 рік підвищила кваліфікацію в Рівненському державному гуманітарному університеті на кафедрі культурології та музеєзнавства з отриманням сертифікату за назвою програми: «Методика викладання дисциплін гуманітарного циклу».

З 01.10.2003 р. по 30.09.2007 р. навчалася в аспірантурі Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. Дисертаційну роботу на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук «Розвиток історичного краєзнавства на Тернопільщині (середини 40-х рр. XX – початок XXI століття)» виконала на кафедрі історії України Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди та захистила 13 листопада 2009 р. на засіданні спеціалізованої Вченої ради Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Викладає навчальні курси: «Історична географія», «Спеціальні історичні дисципліни», «Етика, естетика та методика їх викладання», «Історія стародавнього світу», «Туристичне краєзнавство», «Екскурсознавство», «Історичне краєзнавство».

Основні напрями наукових інтересів – історичне краєзнавство у західних регіонах України, етика і естетика як важливі елементи національної духовної культури.

Учасниця міжнародних і всеукраїнських науково-теоретичних і науково-практичних конференцій.

Результати наукових досліджень склали зміст статей, опублікованих у фахових виданнях України (понад 25) та у зарубіжних виданнях, у тому числі внесених до наукометричних баз даних.

1. Внесок закордонних фондаций у вивчення історії Тернопільщини // Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences, V(22), I.: 131, 2017. – С. 22–27.

2. Сеньківська Г. Я. Розвиток історичного краєзнавства на Тернопільщині (середина 40-х рр. XX – початок XXI ст.): монографія. / Сеньківська Г. Я. – м. Хмельницький : ФОП Цюпак А. А., 2014. – 224 с.

3. Завдання для самостійної роботи з історії України: / автор-упорядник Г. Я. Сеньківська. – Кременець: ВЦ КОГПА ім. Тараса Шевченка, 2019. – 104 с.

Галина СЕНЬКІВСЬКА (м. Кременець)

ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНИХ І ГРОМАДСЬКИХ ОСЕРЕДКІВ З ВИВЧЕННЯ ТА ОХОРОНИ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЇ СПАДЩИНИ ТЕРНОПІЛЛЯ (друга половина XX ст. – початок XXI ст.)

Краєзнавчий рух є складовою громадсько-політичного, культурного та наукового життя, а також дієвим засобом пізнання, всебічного дослідження, вивчення та охорони історико-культурних надбань рідного краю. Пам'ятки матеріальної та духовної культури є частиною національної історико-культурної спадщини, тому їхнє значення важливе як для збереження національної